

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
EKONIMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTA

Hrubý domácí produkt

(seminární práce k předmětu Regionální informace)

Autoři: Tomáš Kenis
Marek Smatana

Akademický rok: 2003/04

HDP – jeho konstrukce a vývoj, jednotlivé položky a jejich dynamika. Predikce 2004.

A. Definice HDP

Hrubý domácí produkt je hodnota veškerých statků a služeb, vytvořených v ekonomice během daného časového období (čtvrtletí nebo roku). Vyjadřuje tedy rozměr výstupu, resp. velikost finální produkce, která byla vytvořena výrobními faktory na území státu, bez ohledu na jejich národní příslušnost.

Růst (pokles) HDP ve stálých cenách charakterizuje o kolik % reálně stoupl (klesl) hrubý domácí produkt ve sledovaném čtvrtletí roku proti stejnému období roku předchozího.

Rozlišujeme:

1. Domácí produkt od národního produktu.
2. Hrubý produkt od čistého produktu.
3. Reálný produkt od nominálního produktu
4. HDP absolutně a HDP na hlavu
5. Úroveň HDP a růst HDP

Ad 1.

Domácí znamená, že se jedná o produkt vytvořený na území státu výrobními faktory třebaže různých národních příslušností.

Národní znamená, že se jedná o produkt vytvořený výrobními faktory jedné národní příslušnosti třebaže v různých státech.

Ad 2.

Hrubý znamená, že tento produkt zahrnuje hrubé investice, které kromě čistých investic (dodatečných) obsahují též investice obnovovací (restituční).

Čistý znamená, že součástí produktu jsou pouze investice, které znamenají tvorbu dodatečných kapitálových statků.

Ad 3.

Reálný znamená, že výstup jakéhokoli období je měřen v cenách nějakého základního roku, tedy ve stálých cenách.

Nominální znamená, že výstup je oceněn v cenách období, ve kterém byl vytvořen.

Ad 4.

HDP absolutně má nižší vypovídací schopnost, popisuje pouze ekonomickou sílu, která odráží pouze objem zapojených VF (extenzivní faktor).

HDP na hlavu vystihuje ekonomickou úroveň, která vypovídá o efektivnosti zapojených VF (intenzivní faktor). Používá se pro mezinárodní srovnání.

Ad 5.

Úroveň HDP má stavový charakter a vypovídá o úrovni bohatství, které bylo v dané ekonomice, bez ohledu na to, v jaké situaci se ekonomika nachází.

Růst HDP, res. tempo růstu vypovídá více než o bohatství země o jejím vývoji.

Na základě těchto kritérií lze tedy HDP vymežit jako:

Hodnotu finální produkce dosažené za určité časové období (produkt), vytvořený z hlediska příslušnosti různými VF na území daného státu (domácí), který zahrnuje m.j. také investice na obnovu výrob (hrubý).

B. Konstrukce HDP

Pro konstrukci HDP se používají tyto metody měření výkonu:

1. (hrubých) přidaných hodnot (nejméně),
2. důchodová (častěji),
3. výdajová (nejčastěji).

Ad. 1

Postup, který umožňuje měření skutečného výkonu tak, že v navazujících výrobcích se odečítá od hodnoty produkce hodnota meziprojektu, umožní vyjádřit veličinu, která je tvořena součtem hodnot přidaných zpracováním na jednotlivých stupních. HDP tedy představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích v činnostech považovaných v systému národního účetnictví za produktivní (tj. včetně služeb tržní i netržní povahy). Jedná se o metodu měření výkonu ekonomiky prostřednictvím nabídkové strany ekonomiky

Ad. 2

Důchodová metoda spočívá v měření výkonu ekonomiky prostřednictvím příjmů domácností, které pobírají za služby výrobních faktorů, které jsou v jejich vlastnictví. Předpokladem této metody je, že vlastníky všech výrobních faktorů jsou domácnosti. Součtem důchodů, které jim náleží dostaneme veličinu národní důchod (NI). Důchody náležející vlastníkům VF můžeme rozdělit na:

- hrubé mzdy
- renty
- zisky korporací
- čistý úrok
- důchody v podobě příjmů ze samozaměstnání.

Součet těchto důchodů (NI) nám vyjadřuje výkon ekonomiky, který je ovšem nižší než podle výdajové metody. Důvodem je fakt, že obnovovací investice do znehodnoceného kapitálu a nepřímé daně nejsou součástí vyplácených důchodů, ale výdajů ano.

Ad. 3

Výdajová metoda měření HDP

Podle této metody lze HDP vyjádřit pomocí výdajů spojených s jeho realizací, tedy:

$$HDP = C + I_B + G + E_N$$

Kde

C...výdaje domácností na spotřebu

I_B...soukromé hrubé domácí investice

G...státní nákupy výrobků a služeb

E_N...čistý export (také NX)

a) Výdaje domácností na spotřebu

Složení:

- výdaje na dlouhodobou spotřebu (nábytek, auta, aj.) asi 15 %
- výdaje na krátkodobou spotřebu (potraviny, oděvy, aj.) asi 35 %
- výdaje na služby (plyn, voda, elektřina aj.) asi 50 %

*Vývoj výdajů domácností na spotřebu v ČR v letech 1990 – 2003, v mil.Kč, s.c. 1995
(viz Excel)*

Popis k grafu:

Po revoluci v roce 1989 dochází k poměrně prudkému poklesu výdajů domácností na spotřebu a to až do poloviny roku 1991, kdy se trend významně obrací. Od roku 1991 dochází k téměř nepřerušnému růstu výdajů domácností na spotřebu, výjimku však tvoří období mezi roky 1997 a 1999, kdy došlo k velmi mírnému poklesu, resp. stagnaci těchto spotřebních výdajů. Od počátku roku 2001 můžeme vidět, že růst spotřebních výdajů domácností se stále zvyšuje.

Aktuálně:

Výdaje domácností na spotřebu činily v roce 2003 891,5 mld. Kč ve stálých cenách roku 1995 a jejich růst byl meziročně 5,5 %. Podíl spotřeby dom. na reálném HDP činil v roce 2003 asi 56% s tím, že se tento podíl rok od roku zvyšuje.

b) Soukromé hrubé domácí investice

Jsou tvořeny především investičními nákupy firem jako jsou: výdaje na suroviny, obnovu a rozšíření kapitálových statků atd. Skládají se z investic obnovovacích (restitučních) a investic souvisejících s tvorbou dodatečných kapitálových statků – investice čisté. V ČR se hrubými investicemi rozumí tvorba hrubého kapitálu, která se skládá z fixního kapitálu a zásob cenností a rezerv.

*Vývoj hrubých domácích investic v ČR v letech 1990 – 2003, v mld. Kč, s.c. 1995
(viz Excel)*

Popis k grafu:

Hrubé soukromé domácí investice vykazují během sledovaného období v podstatě velmi podobný vývoj jako byl vývoj výdajů domácností na spotřebu. Hlavní rozdíl oproti spotřebě spočívá v tom, že investice vykazují mnohem zřetelnější výkyvy, na rozdíl od spotřeby domácností, která se chová mnohem stabilněji. Projevuje se to hlavně v hlubších poklesech a pomalejším zotavení investic v letech 1990 - 1993 a 1997 – 2000. Sedla těchto poklesů jsou mnohem hlubší a časově delší.

Aktuálně:

Hrubé soukromé domácí investice činily v roce 2003 asi 578 mld. Kč ve stálých cenách roku 1995 a jejich růst byl meziročně 4,1%. Podíl těchto investic na reálném HDP činil v roce 2003 asi 36,5 % s tím, že se tento podíl každoročně zvyšuje jen mírně.

c) Státní nákupy výrobků a služeb

Zahrnují výdaje státu na nákup finální produkce. Jejich součástí nejsou transfery, ty mohou ve spotřebu přeměnit až jejich příjemci. Do výdajů vlády se zahrnují rovněž výdaje neziskových institucí.

Vývoj státních nákupů výrobků a služeb v ČR v letech 1990 – 2003, v mld. Kč, s.c. 1995 (viz Excel)

Popis k grafu:

Státní nákupy zboží a služeb vykazují malou citlivost na změny reálného HDP, i když jeho změny jsou čitelné i prostřednictvím právě státních výdajů. Tedy jejich pokles mezi léty 1990 – 1992, růst 1993 – 1995, pokles 1997 – 1999 a opětovný růst v roce 2000. Obecně lze říct, že se státní výaje v celém sledovaném období pohybovaly v poměrně úzkém intervalu.

Aktuálně:

Státní nákupy zboží a služeb činily v roce 2003 306 mld. Kč ve s.c. roku 1995, meziročně stagnovaly. Jejich podíl na reálném HDP činil v roce 2003 něco přes 19 %, a jejich podíl se postupně mírně snižuje.

d) Čistý export

Jedná se o rozdíl mezi exportem a importem. Přičítáme tedy platby za export výrobků a služeb v ekonomice vytvořených, ale realizovaných v zahraničí. Na druhé straně odečítáme výdaje za služby a výrobky ze zahraničí dovezené. Hodnota čistého exportu může být i záporná, pokud je dovoz větší než vývoz.

Vývoj čistého exportu v ČR v letech 1990 – 2003, v mld. Kč, s.c. 1995 (viz Excel)

Popis k grafu:

Do roku 1991 docházelo k růstu čistého exportu až k hodnotě 131 mld. Kč, od roku 1991 klesá nepřetržitě a ž do roku 1996, přičemž již v roce 1994 se stává poprvé záporným (dovoz převážil vývoz). Od roku 1997 do 1999 se toto záporné saldo podařilo snížit, ovšem od roku 1999 se dále prohlubuje.

Aktuálně:

V roce 2003 činil čistý export –188 mld. (dovoz převýšil vývoz o 188 mld.Kč), snižuje tak reálný HDP o skoro 12 %, přičemž čistý export se na snížení reálného HDP podílí stále významněji.

Vývoj celkového HDP – popis k grafu (viz Excel)

a) nominální a reálný HDP

Reálný HDP nejvíce poklesl v roce 1991 a to o více než 160 mld. Kč, po stagnaci mezi léty 1991 a 1993 došlo v letech '94 až '96 k mírnému oživení, po kterém se dostavila opět stagnace, res. i mírný pokles až do roku 1999. Od tohoto roku lze sledovat poměrně lineární růst reálného HDP. Nominální HDP spíše než vývoj produktu popisuje inflaci daného období, neboť i v letech poklesu (1991, 1997 – 98) a stagnace (1991 – 93, 1998 – 99) nominální HDP stále rostl. A naopak např. v roce 2000, kdy začal reálný HDP růst, vykazuje nominální produkt spíše zpomalení tempa růstu.

Aktuálně:

V roce 2003 činil reálný HDP 1 587 mld. a nominální něco přes 2,4 bil. Kč.

b) tempo růstu reálného HDP

Ve vývoji tempa růstu reálného HDP lze sledovat velmi významné výkyvy. Ten nejvýznamnější se odehrál v roce 1991 HDP poklesl o více než 11 %. Po té došlo k růstu produktu až do roku 1995, kdy HDP rosl rychlostí 5,9. Druhé sedlo tvoří recese v letech 1996 až 1998, která už nebyla tak dramatická. Rovněž i následující oživení a návrat tempa růstu do kladných čísel nebylo tak prudké. Celkově tak lze vysledovat stále snižující se výkyvy: vrcholy nejsou tak špičaté, sedla nejsou tak hluboká

Aktuálně:

V roce 2003 činilo tempo růstu reálného HDP téměř 3 %, což je možné považovat za příznivý vývoj reálného HDP.

Na nabídkové straně ekonomiky se **hrubá přidaná hodnota (HPH)** ve stálých základních cenách (po vyloučení vlivu dotací a nepřímých daní), zvýšila reálně o 2,6 %.

Vývoj HDP na obyvatele (v USD)

HDP na obyvatele v ČR v letech 1993 - 2002 (v USD) (viz Excel)

Popis k grafu:

V rámci časové řady získaných dat o vývoji HDP na obyvatele lze vypořádat 3 vývojové fáze tohoto ukazatele. 1. fáze: růst v letech 1993 – 1995, 2. fáze: stagnace v letech 1996 – 1998 a 3. fáze: růst od roku 1998.

Aktuálně:

V roce 2002 činil HDP na obyvatele 15 797 USD.

Predikce 2004

Vstup do Evropské unie v květnu 2004 s sebou nepřinese zlom ve vývoji makroekonomických veličin. Spíše se projeví postupným zvýrazňováním trendů a tendencí nastartovaných v předvstupním období. Česká ekonomika začne postupně

využívat výhody plynoucí ze zapojení do jednotného trhu a ze zlepšování institucionálního prostředí.

Ve 3. čtvrtletí 2003 došlo v České republice ke zvýšení meziročního ekonomického růstu proti předchozímu čtvrtletí. Růst byl tažen spotřebou domácností. Při ekonomické stagnaci v zemích EU vývozci sice udrželi exportní výkonnost, dovoz ve stálých cenách ale zachovával předstih před vývozem.

Meziroční **přírůstek HDP** ve stálých cenách dosáhl 3,4 % (*proti odhadu 2,6 % v říjnové predikci*). Sezónně očištěný HDP vzrostl proti 2. čtvrtletí 2003 o 0,7 %. To znamená zachování mezičtvrtletního tempa růstu z 2. čtvrtletí. Předpokládáme, že se po určitém zpomalení bude dynamika ekonomického výkonu postupně zvyšovat. V roce 2003 růst HDP odhadujeme na cca 2,9 % (*proti 2,5 %*), pro rok 2004 očekáváme růst HDP na úrovni **2,8 %**).

Růst **výdajů na finální spotřebu** domácností se v 3. čtvrtletí 2003 dále zrychlil a jejich přírůstek dosáhl ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku 7,2 % (*proti 4,5 %*). Výdaje domácností jsou stimulovány růstem reálných mezd a nízkými úrokovými sazbami. Část spotřeby se realizuje nákupy zboží dlouhodobé spotřeby při využívání různých forem spotřebitelských úvěrů - tedy na úkor tvorby úspor. Celoročně předpokládáme, že růst spotřeby domácností dosáhl 6,4 % (*proti 4,6 %*). V roce 2004 vzhledem k předpokládanému obnovení inflace a efektům reformy veřejných financí očekáváme mírné zpomalení dynamiky na **3,4 %** (*proti 2,9 %*).

Spotřeba vlády ve 3. čtvrtletí 2003 klesla o 1,1 % (*proti stagnaci*). V roce 2003 by měl přírůstek spotřeby vlády činit cca 0,2 % (*proti 0,5 %*). V roce 2004 předpokládáme, že reforma veřejných financí povede k úspornému chování vládních institucí jak z hlediska zaměstnanosti, tak i nákupů zboží a služeb. Očekáváme pokles o **0,3 %** (*proti poklesu o 0,5 %*).

Zatímco ve 3. čtvrtletí stavební investice dosáhly meziročního přírůstku 7,2 %, přírůstek investic do strojů a zařízení činil pouze 1,8 %. Dynamický přírůstek investic finančních institucí (+44,4 %) a vlády (+12,1 %) kontrastuje s mírným růstem investic u nefinančních podniků (2,4 %) a poklesem investic domácností (-4,8 %). Investice domácností klesaly i přes přírůstek nových hypotečních úvěrů. Celkový objem investic v 3. čtvrtletí 2003 stoupl proti stejnému období předchozího roku o 3,9 % (*proti 0,3 %*). V celém roce 2003 by měly investice stoupnout o 2,6 % (*proti 0,1 %*). V roce 2004 očekáváme obnovení dynamiky investic s přírůstkem 3,8 % (*proti 2,2 %*).